

**SPORT for RULES – Споделяне на
положителни
ценности чрез повишаване на ролята
на съдията
623055-EPP-1-2020-1-IT-SPO-SCP**

**Ю 1 – Станете съдия!
Програма за обучение за
училища**

Индекс

- Въведение3
- Лоялност (FIT) 8
- Информираност за съществуването на правилата (FFBB) 11
- Уважение към ролята на съдията (OCBH) 21
- Вежливост и комуникация (CVF) 25
- Ангажираност (TVF) 28
- Приемане на грешката (FIPAV) 32
- Разбиране (BMYS) 35
- Справочна литература...38

Въведение

ОБЩО ОПРЕДЕЛЕНИЕ И РОЛЯ:

Преди всичко останало трябва да дадем определение на съдия.

Според определението на IFSO съдия или по-точно спортно длъжностно лице е: „Спортно длъжностно лице“ означава: спортен рефер, спортен съдия или всяко друго лице, натоварено да следи за спазването на правилата по време на сертифицирани спортни състезания. Ако искате да практикувате спорт, трябва да приемете, че има правила. В противен случай, както при пътното движение, ще се стигне до много недоразумения, конфликти и дори инциденти. Във всички спортове съдията или длъжностното лице трябва да дава насоки за играта, като се съобразява с правилата, за да може всеки участник да се забавлява по време на спорта! Понякога ни казват, че ултимейт е единственият спорт, който не се нуждае от съдия, но при по-внимателно вглеждане (например в спорт като тениса), тъй като всеки играч отговаря за съдийството, можем да кажем, че всички играчи са и спортни служители. Ролята на съдиите и реферите е от съществено значение в спортната екосистема; те винаги са мъжете и жените на заден план, без които състезанията не биха могли да се проведат. Сега можем да кажем, че: БЕЗ СЪДИЯ НЯМА ИГРА!

ПОДРОБНА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ОПРЕДЕЛЕНИЕТО И РОЛЯТА:

Има много думи и имена, с които се определя спортният служител. Най-известните са съдия и арбитър, но има и съдии, комисари, страничен съдия, арбитри и др.

Във всеки спорт се използва различен речник, но ролята на спортния съдия е да доведе състезанието или мача до край, като прилага безпристрастно правилата на играта.

Освен това от Олимпийските игри през 1972 г. насам един съдия полага клетва от името на всички съдии и спортни служители. Клетва на длъжностните лица: От името на всички съдии и длъжностни лица обещавам, че ще ръководим тези Олимпийски игри напълно безпристрастно, като уважаваме и спазваме правилата, които ги уреждат, в истинския дух на спортменството. По-голямата част (над 95 %) от спортните служители работят на доброволни начала или получават само възстановяване на собствените си разходи за услугите си или много малка сума пари. Въпреки това те са тези, които провеждат почти всички състезания — от масови до елитни — през цялата година. По-голямата част от спортните служители работят на доброволни начала или получават само символично възнаграждение за услугите си.

Важно е също така да се отбележи, че инвестицията на съдиите във всички мачове и състезания често се подценява или дори критикува. Въпреки това развитието на тази функция в нашето общество изглежда от съществено значение за по-нататъшното развитие на съдийството, а оттам и на спорта на всички нива. Освен

основното техническо обучение съдиите развиват важни умения като комуникация, работа в екип, управление на конфликти и непрекъснато усъвършенстване. Длъжностните лица трябва да бъдат сертифицирани от официална спортна организация, като това може да бъде стажант, национално длъжностно лице или международно длъжностно лице.

Общата цел на всички съдии е да дадат възможност на състезателите да играят в духа на спорта чрез безпристрастно прилагане на правилата/законите и етичните норми.

За да постигнат тази основна цел, спортните служители трябва да изпълняват задачи в следните ключови роли: **РАЗВИТИЕ НА ЛИЧНИ УМЕНИЯ:** Да оценяват и развиват собственото си представяне като спортни служители.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ: Да установяват и поддържат ефективни взаимоотношения с други спортни служители, състезатели и други участници в състезанието.

СЪСТЕЗАНИЕ: Да управляват състезанието в съответствие с правилата/законите и етиката на спорта.

ИНФОРМАЦИЯ: Управление на информацията в зависимост от ролята на служителя

ДА СТАНЕТЕ СЪДИЯ!

За най-малките съдийството е истинско приключение в ученето. Не е достатъчно само да научите правилата и да искате да ги прилагате, а преди всичко да поемете отговорност, която малцина се осмеляват да поемат.

Да станете съдия на млади години означава да се посветите на играта с отговорност. Това означава също да уважавате и да се съобразявате с всеки състезател, като познавате правилата. Това означава да бъдете безпристрастни, като вземате справедливи и обективни решения въз основа на факти, а не на външни влияния. Това означава също така да можете да вземате решения чрез сложни разсъждения, за да вземете правилното решение за няколко десети от секундата. И накрая, можете да ръководите играта, като се уверите, че състезателите спазват правилата.

В крайна сметка съдийството дава възможност да се придобият лични умения, да се подобри академичната и гражданската подготовка и да се придобие голям опит.

Училището също така предоставя възможност за увеличаване на тренировките и по този начин за научаване на нови неща в различните спортове.

За всички млади хора е много важно да могат да участват в спортните си ангажменти, като се забавляват.

СПОДЕЛЕНИ ЦЕННОСТИ:

Обучението на съдиите и реферите е лост за усвояване на ценностите на съвместния живот. Духът на правилото, към който се придържат най-младите, им позволява да поставят въпросите за гражданството, толерантността и уважението в центъра.

1. Лоялност

Строгото определение за лоялност е Верността, която се проявява чрез поведението към поетите ангажименти, спазването на правилата на честта и почтеността.

Лоялността на спортния служител съпътства честната игра. Честната игра е набор от стандарти, продиктувани от кодекс на поведение, който на първо място включва уважение към себе си, другите и правилата.

Съдията има правила, които трябва да спазва, ако иска да бъде уважаван, при които грешките са част от обучението и ежедневието му, а лоялността е безспорна отправна точка.

Във всички спортове, независимо дали са любителски или не, има няколко категории хора: треньори, спортни служители, спортисти... Съдиите, умишлено поставени в средата на игрището, са гарант за етичност и честна игра. Те са лоялни и служат изключително на играта.

2. Информираност за съществуването на правилата

Постепенно приехме закони, които позволяват на всеки да живее в обществото. Можехме просто да действаме в свой интерес, като законът на най-силния щеше да надделее в ущърб на най-слабите.

Затова правилата, законите, обичаите, моралните норми или правилата за живот в обществото са приети не за да ограничават човешкия живот, а напротив — за да позволят на всички индивиди да живеят и да се развиват заедно в обществото. Това също така помага да се избегне егоистичната нагласа, при която всеки би действал, без да се притеснява за последиците, които собственото му поведение може да има върху другите.

3. Уважение към ролята на съдията

Уважението е чувство, което кара човек да обръща внимание на някого заради ценността, която признава в него. В цял свят ролята на спортния служител има неоспорима символична стойност. Независимо дали става въпрос за училища, на екрана или в спортни

клубове, униформата е елемент на идентификация и разграничаване. Съдията се разпознава веднага по униформата си, която пряко информира състезателите кой отговаря за прилагането на правилата и играта.

Уважението към ролята на съдията е тясно свързано с уважението към всички останали на игрището. В крайна сметка уважението към ролята на съдиите означава уважение към самата игра.

За разлика от другите участници в спорта, които се ръководят от целта да спечелят, съдиите се ръководят от целта да поддържат ред, честност и справедливост. Тяхната роля позволява на всеки човек да изрази себе си по спортен начин на игрището в дух на лоялност.

Ето защо зачитането на ролята на съдиите винаги е тясно свързано с друга универсална спортна ценност — честната игра.

4. Комуникация

Общото значение на понятието „комуникация“ е, че хората си взаимодействат помежду си, за да предадат информация. Така че ролята му е доста необходима в спорта, тъй като определя начина на мислене на хората и ефективно повишава тяхната увереност. Всъщност има много форми на комуникация, като вербална/невербална комуникация, език на тялото, маниери на поведение и други междуличностни сигнали. Въпреки това неформалните практики на общуване между играчите, като например обикновен жест, вдигнат палец, пляскане, ръкостискане или дори потупване по гърба, могат да подобрят развитието на самочувствието на някого, тъй като тези жестове отразяват взаимното разбиране и уважение. Освен това подходящото възстановяване на разходите от страна на съотборниците в комбинация с екипната работа повишават както увереността, така и ефективното взаимодействие, което също така създава по-силна връзка между тях.

5. Ангажираност

Ангажиментът на спортния служител е преди всичко граждански ангажимент, той/тя се поставя в услуга на играта. С действията си той/тя позволява състезанието да се проведе при възможно най-добри условия до неговия край и при спазване на правилата. Съдийството е начин да се забавлявате, като изживявате страстта си по различен начин. Удоволствието е основната движеща сила в работата на съдиите. То подпомага развитието на увереност (в себе си и към себе си) чрез вземане на решения и изкуството на посредничеството, за да се поддържа спокойна обстановка. Съдията поема отговорността да не влияе на хода на играта и трябва да бъде много концентриран, за да не изгуби нишката. И накрая, съдията е напълно ангажиран да контролира емоциите си, за да вземе правилното решение във всеки момент от мача. Спортният служител е участник в играта, без когото нищо не е възможно, и неговата/нейната ангажираност го/я превръща в гражданин, участващ в „съвместния живот“.

6. Приемане на грешката

Спортното длъжностно лице играе ключова роля, за да гарантира, че състезанието или мачът протичат в съответствие с правилата. Във всички категории и възрастови групи намесите на съдията са единствените, които влияят на резултата, освен представянето на състезателя. Затова е важно да се разбере и да се внуши на хората, че грешките са също толкова човешки от страна на спортния служител, колкото и от страна на другите участници в спорта (треньор, играч и т.н.). Играчът се учи, като поправя грешките си, същото важи и за младия съдия. Когато съдията е по-опитен от състезателите, той също има образователна роля, както и треньорът. От съществено значение е да общуваме с по-младите играчи и да им предадем основните ценности на спорта, който практикуват. В частност, съдията може да им окаже грижовна, но непоколебима подкрепа при грешки, които допускат на игрището.

7. Предразсъдъци/разбиране

Спортното длъжностно лице може да бъде критикувано, обиждано и физически малтретирано, както от състезатели, така и от длъжностни лица (треньори, президент, ...) или зрители. Тези хора не осъзнават, че излагат на риск състезанието или мача, като дестабилизируют съдията. Обиждането на съдията е забранено във всички кодекси и правила на играта. Уважението трябва да бъде основното правило, прилагано от всички във всички спортове. За съжаление трябва да сме наясно, че мястото на съдията е най-сложното място на игрището. Той/тя е единственият човек, за чиито грешки се говори. Грешки, които са човешки по същия начин като тези на конкурентите. Обидите и заплахите могат да имат сериозни последици за психичното здраве, а физическото насилие винаги оставя психологически и физически белези. Франция е единствената страна, в която законът признава, че съдията има обществена мисия като полицаи или пожарникар. Предразсъдъците могат да бъдат многобройни и винаги трябва да бъдат санкционирани, но само образованието остава ключът към установяването на уважение.

1.

ЛОЯЛНОСТ

*„Лоялността и комуникацията винаги се
възнаграждават в спорта“*

Чийч Марин

Всички видове спортни занимания в ежедневието ни са много важни и полезни за поддържане на здравословен начин на живот, а още повече за децата. Въпреки това в спорта има някои особени качества, които трябва да се вземат предвид, преди да влезете в отбор. Основният принцип на спортния отбор е лоялността. Според Tzetzis и Tachis (2013) лоялността се описва като силно чувство на ангажираност и подкрепа, което се противопоставя на промените и остава вярно на целите си. По-конкретно, един лоялен отбор може да поддържа фокуса и страстта си, за да постигне по-лесно целите си. В противен случай отборите, които не са лоялни, се разпознават като дезориентирани от своите цели, неправилно функциониращи, с лош нрав и като цяло дезорганизирани.

Yenther (2010) също така посочва, че *„лоялността към даден отбор е вид пристрастие, което израства от привързаността. Хубаво е да се създава привързаност. Формирането на привързаност към други хора, институции, общности, животни, към много други неща от различни категории [...] То показва здрав ум и способност да се развива морално достоен характер. Тя дава възможност за развитие на обществото. Тя дава възможност за сътрудничество, общност и комуникация“*.

Всъщност лоялността в спорта държи съотборниците в близост, тъй като има мощна динамика за намаляване на негативното и агресивното поведение. В същия контекст статията на US Sports Camps (2021) предлага 7 начина за развиване на лоялност в отборните спортове и те са представени по следния начин:

1. Любовете и лоялността вървят ръка за ръка,
2. Определете целта си,
3. Лоялността създава смелост,
4. Лоялност, обединена с почтеност,
5. Лоялността и езикът,
6. Прошка,
7. Лоялността е начин на живот.

Следователно работата в отбор и лоялността са основните ценности в спорта за успешно сътрудничество, което води до многобройни постижения.

Член 6 от Основните принципи на Олимпийската харта, статут на международната спортна система, гласи: „Спортните клубове и сдружения са субекти на спортната система и трябва да

да упражняват дейността си със спортна лоялност, спазвайки спортния стил, както и да пазят популярната, образователната, социалната и културната функция на спорта“.

Концепцията за честна игра отразява Кодекса за спортна етика, изготвен в Родос през 1992 г. от европейските министри на спорта. Включените концепции надхвърлят простото спазване на спортните правила и представляват начин на мислене в света на спорта. Спортният етичен кодекс включва борбата срещу измамите, спазването на правилата, борбата срещу допинга, физическото и психическото насилие над спортистите.

Лоялността е един от основните принципи на всички спортове и най-вече на отношенията между хората. Лоялността, като уважение към правилата, е от основно значение за взаимоотношенията между няколко субекта, за личностното израстване, предназначено за подобряване на бъдещото поведение. Лоялността е чувството за отговорност, солидарност, това е ценност, която може да изглежда абстрактна или трудна за възприемане в някои ситуации, но която ни връща уважението към себе си и към другите.

Думата „тенис“ обобщава безкрайно много значения и огромно количество ценности: забавление, състезателен дух, съревнование и мерене на сили със себе си и с другите, солидарност и приятелство, но преди всичко е вместилище на морални ценности и етични принципи. Тенисът внушава важността на спазването на правилата, благородството на честната игра и голямото удовлетворение от здравословното съревнование.

Упражнения

■ Примери за лоялност на съдията.

Примерите, които даваме, имат за цел да накарат младите хора да разберат какво означава да бъдеш съдия и как използването на ценността лоялност във всички области на живота и спорта е необходимо, за да се спечели уважението на другите хора.

Първият пример има за цел да оцени от гледна точка на съдията и играча едно от най-честите явления на игрището — съдията става от стола си, за да провери маркировката, след като е отсъдил аут.

При излизане на топката арбитърът на стола прекъсва играта, след като осъзнава, че топката може би е подадена правилно, слиза от стола и проверява маркировката, като по този начин поправя грешния сигнал за излизане, без да търси други възможни решения, и просто се самокоригира, без да се опитва да запази позицията си въпреки грешката. Осъзнал грешката си, съдията се поправя и присъжда сервис.

Този пример, който често се случва на тенис корта, ни показва как човек винаги трябва да използва ценността лоялност, защото във всички области на живота лоялните хора са най-

уважаваните от хората.

Отношенията между играчи и съдия, между съдии, както и между съдия и ръководството на турнира, трябва винаги да се основават на принципа на спортната лоялност.

Представете този пример с карикатура на съдията, който първо присъжда аут от стола, а след това слиза, за да провери дали взетото решение е правилно.

Друг практически пример е прилагането на кодекса за поведение от страна на съдията. Класически пример е, когато играч в пристъп на ярост хвърли топката извън корта, като по този начин извърши нарушение на кодекса за поведение, съдията, който прилага нарушението според кодекса за злоупотреба с топката, помага за прилагането на правилата, като винаги помни, че трябва, доколкото е възможно, да бъде авторитетен, а не авторитарен, като спечели уважението на всички участващи страни и следователно на играчите и колегите.

Представете този пример с комикс, в който в подобни ситуации първо с единия играч, а след това с другия, съдията на стола прилага кодекса на поведение по същия начин (пример за безпристрастност на съдията на стола).

Последният предложен пример е този със съдията, който трябва да се въздържа от коментиране на епизоди, случили се на терена, пред други колеги. Това е може би най-подходящият пример за лоялност, който трябва да съпътства всички отношения, които съдията обтяга в рамките на събитието и особено към своите колеги. Подкрепа между колегите никога не трябва да липсва, защото само по този начин може да се постигне както спортно, така и най-вече човешко израстване (пример за лоялност между колеги).

Представете този пример с комикс, в който съдия, който е станал свидетел на нещо, което се е случило на друг колега, се опитва да го обсъди конструктивно, като дава пълната си подкрепа на колегата, а не го обсъжда с другите.

■ Какво е лоялност?

Цели на обучението: Да придобиете по-добро разбиране за честната игра, като изразявате гледните си точки. **ДЕЙНОСТ:** Разберете и обсъдете следните въпроси като клас или в по-малки групи.

- Съгласни ли сте с всяко от тези твърдения? Защо или защо не?

„Честна игра означава, че уважавам съотборниците си и противниците си. Понякога е по-трудно да се играе честно.“

„Опитвам се да играя честно, т.е. да спазвам правилата. Но в мач, който наистина искаме да спечелим, понякога се налага да направим тактическо нарушение.“

„Честната игра не означава само спазване на писаните правила: тя по-скоро описва правилното отношение на спортистите и правилния дух, в който те се държат

- Какво според вас е значението на честната игра?

- Обсъдете някои ситуации, в които е трудно да се спазва духът на честната игра. Направете два списъка с примери за лоялност от едната страна и примери за нечестна игра от другата страна.

▪ Конкурс за предизвикателство

Цели на обучението: Да придобият по-добро разбиране за честната игра чрез игра и обсъждане с партньор.

Дейност: Накарайте учениците да си намерят партньори с еднаква сила и способности. Партньорите ще се предизвикат един друг с дейност, в която са добри, например скачане, бягане, танци или вкарване на гол.

Накрая партньорите ще разговарят за приликите и разликите между техните способности, като използват тези твърдения:

- И двамата сме много добри в:
- И двамата имаме нужда да подобрим своите:
- По-добър съм в:
- По-добър си в:

Обсъдете като група: Защо е важно всеки от партньорите да има равен шанс да се конкурира честно? Защо правилата са важни за организирането на честни състезания? Как партньорът ви може да ви помогне да се усъвършенствате?

2. ИНФОРМИРАНОСТ ЗА СЪЩЕСТВУВАНЕТО НА ПРАВИЛАТА

Правилата ни позволяват да живеем и играем заедно

Постепенно приехме закони, които позволяват на всеки да живее в обществото. Можехме просто да действаме в свой интерес, като законът на най-силния щеше да надделее в ущърб на най-слабите.

Затова правилата, законите, обичаите, моралните норми или правилата за живот в обществото са приети не за да ограничават човешкия живот, а напротив — за да позволят на всички индивиди да живеят и да се развиват заедно в обществото. Това също така помага да се избегне егоистичната нагласа, при която всеки би действал, без да се притеснява за последиците, които собственото му поведение може да има върху другите.

Правилата могат да се различават

Въпреки че е важно да се регулира пътното движение, за да се избегне рискът от произшествия и да се позволи на всеки от нас да пътува безопасно, правилата могат да бъдат много различни в зависимост от мястото. Например във Великобритания и в много от бившите ѝ колонии шофираме отляво, докато на европейските, африканските и американските континенти — отдясно. Ограниченията на скоростта също варират в зависимост от страната и вида на пътя. Австралийските пътни знаци не са с еднакъв цвят и понякога показват животни, които дори не съществуват в нашата страна.

Затова, за да избегнете инциденти, е добре да познавате правилата за движение по пътищата, които важат в страната! В спорта и игрите са необходими правила

Както в спорта, така и в живота е важно всеки да знае правилата на играта. В училище можем да играем на топчета по различни начини, но за да избегнем спорове или несправедливост, е важно всички да се споразумеем за правилата (какво трябва да се направи, за да се спечели, кои правила трябва да се спазват?). Благодарение на общите дискусии и преговори децата ще разберат значението на правилата: правилата, определени и избрани заедно, ще се прилагат за всички.

Всеки трябва да знае правилата

Щеше да е хаотично, ако играехме футбол или баскетбол с ръце и крака, ако позволявахме на играчите да се удрят и бутат. Затова е необходимо да се споразумеем да прилагаме правила, които да позволяват на всички да играят в разбирателство и уважение. Правилата не са създадени, за да ограничават играчите, а за да им позволят да играят заедно, да споделят една и съща цел, да се споразумеят какво е позволено или не и да се ангажират да ги спазват.

Различни практики в зависимост от нивото на умения

Правилата на един и същи спорт могат да се променят в зависимост от състезанието и от това за кого се прилагат (за млади или опитни спортисти).

Американците играят баскетбол по-дълго в НБА, за да удължат шоуто, и често преминават границата от 100 точки, стрелят от по-далечно разстояние, за да отбележат 3 точки, защото играчите са по-умели.

Правилата могат да бъдат адаптирани и за по-малките играчи, за да им доставят по-голямо удоволствие, като същевременно се упражняват безопасно, но при запазване на основните правила (напр. да не се бяга с топката, да не се бута противника...). Възможно е също така да се премахнат някои правила, които са твърде трудни за прилагане и които биха попречили на ангажирането на млади играчи (напр. правилото за „пътуването“ в баскетбола). Освен това дължината на играта, но и размерите ѝ могат да бъдат намалени, за да се съобразят с физическите възможности на децата. Материалът също може да се

адаптира, като се използват по-малки кошове или футболни врати, за да се улесни отбелязването на гол.

Корекции за насърчаване на приобщаването

Приспособяваме се и към обществото: големите колективни спортове дори са въвели свои варианти, позволяват да се играе с по-малък брой хора или да се играе на открито или на закрито в зависимост от времето. Такъв е случаят с 3x3 в баскетбола, плажния волейбол, ръгбито със седем състезатели или футзала.

В баскетбола бяха добавени правила, за да не бъдат облагодетелствани по-високите играчи (не могат да останат повече от 3 секунди в ограничената зона на противника, забранено е да се докосва топката над ринга...). Освен това, за да се повиши сръчността и поемането на риск, гол, отбелязан от зоната за 3-те точки, се зачита за 3 точки.

И накрая, независимо от вида спорт, основните правила остават същите, тъй като чрез тях играчите могат да изразят себе си, да изпитат емоции в играта, в която правата и задълженията на нападателите и защитниците са балансирани, като се запазва несигурността на резултата и удоволствието от играта.

Необходимостта от съдия

Ако можем да се забавляваме с полза, като спазваме правилата и се контролираме сами, може да се случи и така, че човек, когато участва в състезание, да се увлече от залозите и да загуби съзнанието си да спазва правилата или да контролира физическото си участие. Играчите възлагат отговорността на съдия, който отговаря за прилагането на договорените правила и за защитата на играчите.

Размери на санкциите

Съдията не е там, за да санкционира, а за да позволи играта да се случи!

С течение на времето, благодарение на опита, натрупан след практикуване на няколко игри, спортните законодатели (тези, които пишат правилата) въвеждат наказания, за да възпрат играчите от нарушаване на правилата. Тези санкции са различни в зависимост от тежестта на нарушението. Например обикновена техническа грешка често се санкционира с обикновен пряк свободен удар или ОВ (извън игрището), при което топката се предоставя на противника.

Контактите или средните, но повтарящи се грешки също се санкционират: в баскетбола – отстраняване след 5 индивидуални нарушения или системни свободни хвърляния след определен брой отборни нарушения, предупреждения във футбола, наказателни удари в ръгбито.

Когато нарушението на правилата е физическо, вербално или психологическо нападение, всякаква форма на сериозно неспортсменско поведение или поведение, което човек не иска да вижда в спорта като цяло, санкцията е още по-сериозна. Това може да бъде наказателен удар, временно или окончателно изключване, със или без смяна на играч.

Заклучение

Следователно правилата дават рамка на играта, осигуряват практиката и успокояват играчите. Правилата трябва да се знаят, разбират и споделят от всички. Чрез създаването или адаптирането си правилата трябва да позволяват на всеки да се изразява безопасно в играта, спорта или социалния живот.

Съдията трябва да бъде разпознат от играча, но също и от зрителя, като определеното длъжностно лице, натоварено да спазва принципите на играта и да отговаря за сигурността на играчите по време на състезанията. Той/тя може да разчита на правилата и на това, че всички ги познават, за да избегне оспорване на решенията.

По време на физическото възпитание децата придобиват все по-голяма самостоятелност и се откъсват от контрола на възрастните. Те научават необходимите правила за социален живот. Сблъсъкът с правилата и разбирането на необходимостта от тях в спорта е предимство за развитието на живота на гражданите.

Вместо да се подчиняват на правилата, децата трябва да ги приветстват, да ги приемат и да не ги възприемат като ограничение. Разбирането на значението и целта на правилата им позволява да се забавляват повече. Така те ще оценят всички по-добри жестове на честната игра от страна на играчите, например признаването на нарушение или връщането на точка на противника в тениса.

Упражнения

- „Правила в живота“ (където правилата регулират)

Цели

Уверете учениците, че:

- през деня за всички се прилагат различни видове правила,
- тези правила, които невинаги са еднакви за всички, имат смисъл и дават възможност да се регулира животът в обществото.

Принципи на дейността

Учениците описват един училищен ден и след това определят правилата, подобни или различни, които се прилагат за всеки един от тях в различни периоди от настоящия ден.

Въпроси, които трябва да бъдат разгледани

1) Кое време на деня идентифицират?

Събуждане, закуска, пътувания, учебен час, хранене, допълнителни дейности (спорт, свободно време, извънкласни дейности и др.)

2) В каква среда се намират различните часове на деня?

Дом (моят или нечий дом), улица, автобус, кола, училище, клуб, столова, ...

3) Определяне на правилата, които се отнасят до и се прилагат във всеки контекст (момент + среда) Правила вкъщи, училищни правила, правила за движение по пътищата, клубни правила...

4) Опитайте се да откриете значението, свързано с правилата

Защо съществуват тези правила? Безопасност, съвместен живот, уважение... (в групи от по 3–4 души всяка група обсъжда правилата на даден момент от деня)

Напредък на

дейността СТЪПКА 1

5 минути: създайте групи от 3–5 ученици

10–15 минути: всяка група рисува фриз с различните часове на деня:

- определяне на периодите на деня;
- позициониране на събитията във времето;

5 минути: напишете имената на различните места (среда) върху фриза.

20–25 мин: открийте и напишете правилата, които се прилагат към различните събития или места, нарисувани или написани на фриза.

СТЪПКА 2

15 мин: Възстановяване и представяне

Групите следват една друга, представят фриза си на останалите и допълват това, което не е било казано или представено от предишните групи

Демонстриране на това, че правилата за поведение, които важат за всички, могат да бъдат различни и адаптирани в зависимост от:

- Местоположението (дом, училище, улица, транспорт, столова, спорт и т.н.)
- Времето (ставане, лягане, хранене, излизане или не и т.н.)
- Контекстът (организация на семейството, култура, единствен син/дъщеря

или многодетно семейство и т.н.) 30 минути: обмен на мнения и дебати.

Учителят пита учениците за полезността и значението, което се придава на съществуването на всяко правило в изложените среди/времена/контекст на деня.

Категоризирайте правилата:

- Институционални правила
- Правила за движение
- Семейни правила,
- Морални правила (уважение към другите, разнообразие, права и задължения/равенство на момичетата и момчетата...)

▪ **Дейност Игра „шегаджии“ и „предизвикателства“ Няколко съдии Правораздаване**

Тази игра може да се адаптира към различни спортове или

традиционни игри. Цели

* Изградете и определете заедно с учениците 4–5 важни правила на избраната игра или спорт.

* Разпределете арбитражните задачи между няколко арбитъра, за да:

- Намалите натиска върху всеки съдия (само едно правило на ученик, което да наблюдава/свири/обявява);
- Адаптирате избраното арбитражно правило към уменията на всеки човек;

- Позволите на съдиите да поемат отговорност, да се изявят и да обявят;
- Изправите всеки ученик пред трудността да вземе решение и да приеме грешката;
- Накарате учениците да се редуват и да отговарят за управлението на дадено правило.

Организация

Игра на спортно игрище. Организира се турнир между няколко отбора.

На терена: два отбора играят мач, а третият отбор ръководи играта и следи резултата или часовника.

Стъпка 1: Установяване на правилата

Учениците от целия клас заедно определят 4 или 5 най-важни правила на спорт/игра, която ще играят с опростени правила.

Пример за баскетбол:

- Правило 1: Не се движете с топката в ръка (г-н/г-жа „Разходка“);
- Правило 2: Не скачайте с топката и не ходете с нея извън игрището (г-н/г-жа „Аут“);
- Правило 3: Не закачайте и не бутайте противника (г-н/г-жа „Контакт“);
- Правило 4: можете да дриблирате колкото искате с една ръка, за да напреднете с топката, но ако след това я хванете с две ръце, вече не можете да дриблирате (Г-н/г-жа „Дрибъл“);
- Правило 5: Спазвайте времето за игра (г-н/г-жа „хронометрист“) или резултата, който трябва да бъде постигнат (г-н/г-жа „следящ резултата“).

Еволюция: 4/5 основни правила могат да бъдат допълнени или уточнени след обсъждане и след това да се вземе колективно решение.

Стъпка 2: Разпределение на арбитража

четирима или петима ученици от един и същи отбор получават по едно правило, за да съдийстват. Възможност за предоставяне на тениски с името на правилото. Например в баскетбола: Г-н/г-жа „пътуващи“, г-н/г-жа „извън игрището“...

Всеки съдия може да има предмет, който издава различен звук, съответстващ на управляваното от него правило (свирка, звънец, дрънкалка, триъгълник и т.н.). По време на всеки период от спортната игра всеки ученик трябва да обяви нарушенията на правилата (правила, избрани заедно с учениците) във връзка с правилото, което изпълнява. Съдия не може да надува свирката за друго правило.

Стъпка 3: „Предизвикателството“

Подобно на тенисиста отборът има право на 1 възражение, за да коригира решението, ако смята, че съдията допуска явна грешка.

Стъпка 4: Шегаджии (Насърчаване на успеха)

Всеки отбор има по 4 шегаджии в игра. Играта се основава на решението на ученика-съдия и на това как отборът ще оспори или не неговото решение. Ако съдията е прав, играта продължава нормално, а ако не е, отборът, който спори с шута, може да оспори решението. След това учителят е длъжен да реши заедно с учениците дали да запази решението и шегаджията или не. След това съдията трябва да използва „уайлд кард“ от своя отбор, за да коригира решението.

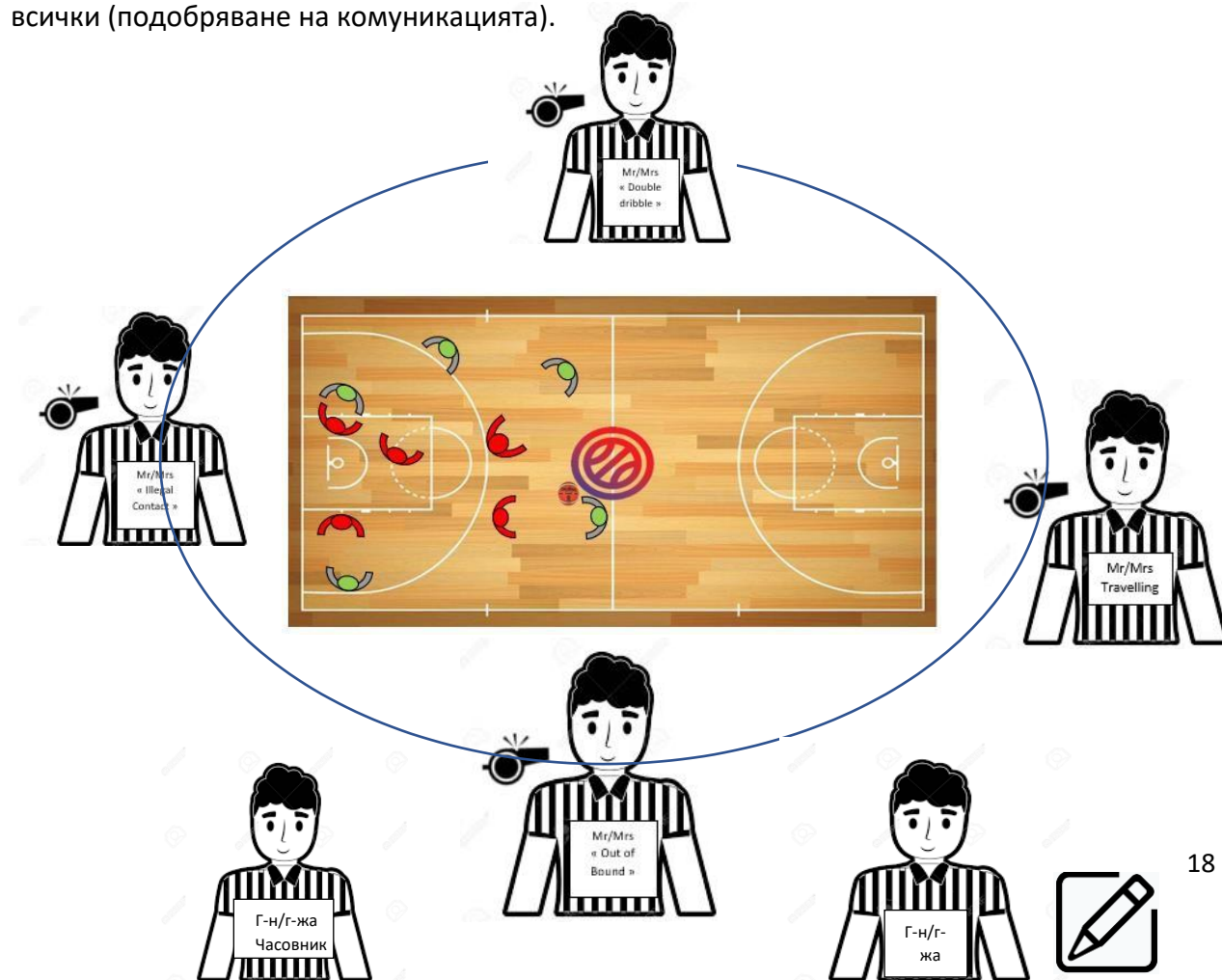
Ако предизвикалият отбор сгреша, той губи шегаджия за следващата игра и не може повече да предизвиква шута в текущия мач. Целта на обучението е да се научите да оспорвате очевидни грешки и да не спорите системно със съдията.

След края на всички мачове, ако даден отбор все още има шегаджии, той получава допълнителни точки.

Например:

- Отборът запазва всичките си шегаджии: + 3 точки в класирането;
- Повече от половината шегаджии, + 2 точки в класацията... и т.н.). Възможни еволюции:

- Задайте няколко правила на един съдия;
- Делегирайте ролята на „отговорник за играта“ на ученик експерт;
- Шегаджията се губи, ако обявяването на нарушението не е ясно и не е разбрано от всички (подобряване на комуникацията).

„Игри на кооперативно съревнование“ или „Как да адаптираме правилата, за да поставим справедливостта в центъра на практиките“

Формулата на „игри на кооперативно съревнование“ има за цел да изясни ситуацията на среща, която е по средата между „**сътрудничество**“ и „**съревнование**“, за да насърчи ангажираността на всички играчи чрез адаптиране на правилата. По време на играта съревнованието винаги ще присъства, ще има победител и губещ, но при запазване на несигурността, чрез временно адаптиране на някои правила, целящи да „заличат“ разликата в нивото между двата отбора. Игровото измерение ще бъде подсилено чрез даване на някои „побутвания“ и чрез предлагане на други „предизвикателства“ за преодоляване. Това „ребалансиране“ ще улесни участието на всички деца, включително и на тези, които предварително са се оттеглили или бързо са се отказали.

Цели:

- Съотнасяне на резултата чрез добавяне на забавно измерение;
- Възстановяване на равните възможности чрез управление на хетерогенността на двата отбора;
- Укрепване на колективните стратегии, основани на новия баланс на силите, свързан с тегленето на карти.

Материали (карти):

- Карти „ПОДСИЛВАНЕ“, които засилват силите на един от двата отбора;
- КАРТИ „СПИРАНЕ“, които водят до ограничения в играта за един от двата отбора.

Организация:

- Използвайте в ситуация на мач, по време на турнир...

- В даден мач, след изтичане на определено време за игра или веднага щом се появи дисбаланс (напр. 2 гола разлика във футбола, 6 точки разлика в баскетбола, ...), съдията се намесва и спира играта:

1. Има две възможности:

- а) В този момент губещият отбор избира да вземе карта с предимство (подсилване) или да „спре“ другия отбор. След това се тегли карта на случаен принцип.
- б) Водещият отбор избира да се изправи пред предизвикателство, като вземе карта „спиране“, или да улесни действията на другия отбор, като изтегли за него карта „подсилване“.

2. След това играта се подновява, като се взема предвид това ново условие. Проектиране на карти:

Изработката на тези карти не е проста. Те се изграждат от учителя или съвместно с учениците, като се създават условия за правилата, като се запазва логиката на играта и основните правила на дейността. Например няма да е позволено да се играе с топката в ръка, ако се играе футболен мач; в баскетбола правото да се постави колан на играч от противниковия отбор не трябва да се присъжда на губещия отбор с карта „подсилване“. Тези адаптации, разрешени на даден отбор (за определено време), трябва да дават възможност да се възстанови балансът на силите, като се спазва духът на играта:

- Улесняване на отбелязването на точки (например: уголемяване на цел, намаляване на коша, отчитане на двойна цел, ...);
- Направете правилото с по-малко ограничения, за да улесните действията на играта (не наказвайте натискането с крак в баскетбола, разрешете 2 отскочили топки в тениса и т.н.);
- Играйте при числено превъзходство/малочисленост, за да дадете по-голям избор и власт на един от двата отбора.

Можем също така да си „позволим“ да предложим една или две „шеговити“ карти, за да внесем много смях в играта (играем за удоволствието да бъдем заедно), напр. на тази карта водещият отбор трябва да „играе второто полувреме на футболния мач с ръце на главата“...)

3 възможни стъпки за организиране на играта:

- Създайте картите „Подсилване“ и „Спиране“;
- Играйте, като експериментирате с карти;
- Обсъдете значението на картите и направете преглед на последиците от използването им (възможно отваряне към понятията за справедливост, сътрудничество, удоволствие за всички и т.н.).

Примерни карти за играта „топката на капитана“

КАРТА „СПИРАНЕ“ Капитанът трябва да хване топката с една ръка, за да отбележи 1 точка	КАРТА „СПИРАНЕ“ Първият пас на отбора към неговия капитан се зачита за 3 точки
---	--

Примери за карти за футбол или хандбал:

КАРТА „СПИРАНЕ“ При излизане извън игрището играта се подновява с подаване на водещия отбор	КАРТА „СПИРАНЕ“ Всяка стрелба трябва да се изпълнява с левия крак/ръка
---	--

Разбира се, причините за тези временни промени в правилата трябва да бъдат изрично посочени и споделени с учениците.

В това се крие цялата значимост на дебата, който трябва да се проведе предварително в клас: не се ли крие интересът на всяка игра в това, че всеки има шанс да спечели?

В духа на играта „кооперативно съревнование“ е да се насърчи приносът на всички ученици, като се поддържа интересът към играта и несигурността за резултата.

3. УВАЖЕНИЕ КЪМ РОЛЯТА НА СЪДИЯТА

Олимпийски ценности

„Спортът, който искаме“

Олимпийското движение, което е световно признато движение, събира и обединява всички лица и организации, вдъхновени от ценностите на олимпизма. По думите на д-р Томас Бах, президент на Международния олимпийски комитет, *„Олимпизмът е нещо повече от понятие за спорт. Той е философия на живота“*.

Затова във всичките си определения олимпизмът се представя като философия и начин на живот, който подчертава, че полагането на усилия в спорта носи радост, добрият пример има и възпитателна стойност и преди всичко трябва да се спазват основните етични принципи.

Олимпийското движение признава няколко ценности като олимпийски, които съчетават спорт, култура и образование, за да насърчават правилното и балансирано развитие на тялото, волята и ума.

Международната олимпийска академия (IOA) се стреми да ангажира света на спорта, за да вдъхновява другите и да променя живота им. В тези глобални усилия не бива да се забравят ценностите, които са присъщи на спорта. В борбата си за зачитане на правата на човека в спорта спортните организации по целия свят работят усърдно за поддържане и прилагане на спортните ценности и правила, за да гарантират почтеността на спорта. Зачитането на основните права на човека в своята същност се основава на зачитането на правото на всеки да практикува спорт, да има равни възможности и възможности да практикува спорт без никаква дискриминация.

Да уважаваш съдията означава да уважаваш играта

„Уважението е отношение на положителна оценка, признание за нещо, някаква реалност, която заслужава разбиране и внимание.“

(Clifford & Feezell, 2010)

Уважението към съдиите е тясно свързано с уважението към всички останали хора на игрището. В крайна сметка уважението към съдиите означава уважение към самата игра. Съдиите обаче не само представляват играта, но и улесняват ученето и усъвършенстването, управляват цялата игра и следят за това тя да бъде приятна, както и да бъде справедлива и честна. Те комуникират и инструктират всички участници — играчите, треньорите, родителите и зрителите.

Съдиите играят важна роля за запазване на присъщите на спорта ценности, като същевременно се грижат за наличието на състезателен елемент. Друго понятие, което изглежда има огромно влияние върху спазването на решенията на съдиите, е възходът на технологичните иновации. В крайна сметка съдиите са само хора и като всички хора са склонни да грешат. Трябва ли тогава да заменим съдиите с модерната технология „съдии роботи“. Някои смятат, че това ще унищожи същността на играта, тъй като машините няма да могат да запазят присъщите на спорта ценности.

Машините няма да могат да вземат решения, които се отнасят до човешкия елемент на играта, няма да могат да решат дали даден играч е искал да спъне противника или е отивал за топката и случайно е съборил противника. И въпреки че има спортове, в които изкуственият интелект може да помага на съдиите, и такива, в които човешкото око не може да засече топката или удара, все още има спортове, в които съдиите вземат решения като хора. Като цяло съвременните технологии могат и ще помогнат на съдиите да усъвършенстват уменията си и да работят за постигане на високи резултати. В заключение, използването на съвременни технологии може да помогне на съдиите да вземат правилно и справедливо решение, но все още има много елементи, които машината не може да засече, като например майсторство и некоректно поведение.

Трябва да се избягва представата за съдията като за човек, който наказва и критикува играчите и всички останали участници в играта. В крайна сметка това ще създаде лоша представа за съдията като агресивен и хулещ човек. Трябва да се отбележи, че съдиите могат да бъдат повлияни от различни емоционални елементи на играта. Това не означава непременно, че трябва да се съгласявате с всяко решение на съдията. Можете да оспорвате решението на съдията, но това трябва да става с учтивост. Всяко лице, участващо в самата игра, има право да възрази, да постави под въпрос и да провери решението, без да го нарича с имена и да се държи агресивно. Ако проявявате уважение към решенията на съдиите, възраженията ви ще бъдат изтълкувани от самите съдии като намерение да подобрите играта и да помогнете в стремежа им към съвършенство.

В обобщение, да не уважавааш съдиите означава да не уважавааш играта. По-долу могат да се дадат препоръки за обучение и налагане на уважение към ролята на съдията в играта:

- Авторитетът на съдията е върховен;
- Съдиите са човешки същества и като такива са склонни към грешки;
- Оспорването на решенията на съдиите трябва да доведе до усъвършенстване на самата игра, но това винаги трябва да става с учтивост;
- Уважавайте съдиите като преподаватели и тълкуватели на играта;
- И не забравяйте: *Не правете на другите това, което не искате да правят на вас!*

Упражнения

▪ (НЕ)СПРАВЕДЛИВ СЪДИЯ

Продължителност: 45 минути

Местоположение : спортна зала или на открито

Екипировка: в зависимост от спорта (футбол, баскетбол, волейбол, хандбал

и др.) Описание на дейността:

Изберете отборния спорт, който е подходящ за случая. Разделете учениците на два отбора, а вие ще изберете един ученик, който да влезе в ролята на съдия. Инструктирайте ученика как да бъде несправедлив съдия, за да направи нарочно поредица от лоши решения. Обърнете специално внимание на това как учениците биха се държали със съдията. Ще бъдат ли учениците агресивни и ще използват ли лош език? Как ще се държи отборът победител? Дали те самите ще се обърнат към съдията и ще посочат лошото решение или няма да направят нищо?

Инструкции за учителите:

Опитайте се да запишете колкото се може повече от тези примери и да бъдете педантични. След като играта приключи, съберете отново учениците и посочете доброто и лошото им поведение спрямо съдията. Отборът, който зачита авторитета на съдията, като същевременно възразява срещу лошите решения по цивилизован начин, в крайна сметка ще бъде печелившият отбор.

Обсъждане:

Обсъдете с учениците победата и загубата в играта. Какво трябва да научи всеки от тях от победата или загубата в играта. Попитайте ги как биха се почувствали, ако спечелят игра, основана на грешка на съдията. Дали все още ще се чувстват победители? Попитайте дали загубата на игра поради лоша преценка на съдията би ги демотивирала и дали в крайна сметка биха обвинили съдията за загубата си?

По желание: ако има възможност играта да бъде записана, можете да организирате гледане на записа заедно с учениците, за да посочите допълнително лошото поведение и как то е могло да бъде избегнато.

▪ СПАЗВАНЕ НА ПРАВИЛАТА НА ИГРАТА

Продължителност: 45 минути

Място: спортна зала или на

открито Оборудване: шест

обръча, топки Описание на

дейността:

Разпределете обръчите в залата или на игрището, колкото е възможно по-далеч един от друг, като имате предвид, че три обръча принадлежат на един отбор. Поставете топките в центъра на залата или игрището. Учениците се разделят на два отбора с равен брой играчи. Във всяка група изберете двама играчи, на които ще бъде възложена ролята на разбойници. Уверете се, че противниковият отбор не знае кои са разбойниците. Инструктирайте учениците, че могат да се движат по цялото игрище, но не могат да докосват топките в обръчите на противниковия отбор, а само от центъра. Инструктирайте разбойниците, че им е позволено да докосват топките от центъра и от обръчите на противниковия отбор. Целта на играта е да вкарате възможно най-много топки в обръчите.

Инструкции за учителя:

Обърнете внимание на реакциите на учениците, особено на тези, които не действат като разбойници. Целта на тази дейност е да научите учениците да спазват правилата на играта. Насилието, лошото поведение и използването на неподходящ език трябва да бъдат порицавани.

Обсъждане:

Съберете учениците си и обсъдете с тях значимостта на уважението към всеки човек в играта. Специално подчертайте необходимостта да се държите цивилизовано и подobaващо, като спазвате правилата на играта. Подчертайте значението на това да запазите достойнство, дори ако сте загубили играта. Попитайте учениците какво според тях е трябвало да направят по различен начин и как са възприели „разбойниците“ в играта.

- **СМЯНА НА РОЛИТЕ**

Продължителност: 45 минути

Местоположение : спортна зала или на открито

Екипировка: в зависимост от спорта (футбол, баскетбол, волейбол, хандбал и др.)

Описание на дейността:

Организирайте мач, който е най-подходящ за случая (футбол, баскетбол, волейбол и т.н.).
Задайте конкретни роли на учениците:

- Играчи;
- Съдии;
- Зрители.

Инструктирайте учениците, че ще сменят ролите си на всеки 15

минути. Инструкции за учителя:

Съобразявайте се с играта и с поведението на учениците си. В този случай трябва да действате като безпристрастен наблюдател и да не се обръщате към учениците или да отговаряте на техните въпроси. Опитайте се да не се набивате на очи, доколкото е възможно. Записвайте си как учениците са се държали във всяка от възложените им роли.

Обсъждане:

След като дейността приключи, съберете учениците и обсъдете с тях как са се чувствали във всяка роля. Специално попитайте учениците, които са влезли в ролята на съдия, как се чувстват по отношение на лошото поведение на зрителите и играчите. Опитайте се да си представите какво е чувството да сте на мястото на някого, като отбележите колко трудно е за съдиите да наблюдават цялата игра и същевременно да изслушват оплакванията на играчите и зрителите и, ако е приложимо, лошото им поведение.

4. Вежливост и комуникация

„Ефективната работа в екип започва и завършва с комуникация“

Майк Кжижевски

Участието на децата в спортни дейности подобрява комуникативните им умения и допълнително спомага за развитието на по-общителен характер, основан на добрите маниери и правилното поведение. Освен това то дава на децата чувство за принадлежност. Това им помага да намерят нови приятели и да развият социалния си

кръг извън училището. По време на спортната дейност се извличат различни ползи от ефективното взаимодействие, както и от работата в екип между децата. Mahaseth (2016) разграничава 5 ползи, предлагани на играчите чрез спортна дейност: 1. развитие на самочувствието, 2. усвояване на социални умения, 3. способност за приемане на поражение, 4. дисциплина и 5. работа в екип. Тези предимства представляват основната идея на спортовете, които насърчават честната игра и уважението във всички видове спорт.

Общото значение на понятието „комуникация“ е, че хората си взаимодействат помежду си, за да предадат информация. Така че ролята му е доста необходима в спорта, тъй като определя начина на мислене на хората и ефективно повишава тяхната увереност. Всъщност има много форми на комуникация, като вербална/невербална комуникация, език на тялото, маниери на поведение и други междуличностни сигнали. Въпреки това неформалните практики на общуване между играчите, като например обикновен жест, вдигнат палец, пляскане, ръкостискане или дори потупване по гърба, могат да подобрят развитието на самочувствието на някого, тъй като тези жестове отразяват взаимното разбиране и уважение. Освен това подходящото възстановяване на разходите от страна на съотборниците в комбинация с екипната работа повишават както увереността, така и ефективното взаимодействие, което също така създава по-силна връзка между тях.

В резултат на това комуникацията е от голямо значение и играе важна роля в областта на спорта, като укрепва отборния дух, организира играчите в отбора, насърчава социалното приобщаване, дисциплината и спазването на правилата без изключения. В противен случай лошата комуникация може да доведе до опустошителни последици за младите играчи. По-конкретно, един пример от Hanson и др. (без дата) се стига до заключението, че *„лошата комуникация кара спортистите да се чувстват стресирани и неспособни да се справят, тъй като смятат, че средата им е контролираща и подложена на прекомерен натиск“*.

Следователно комуникационните умения са от съществено значение, тъй като те могат да подобрят или да влошат работата незабавно. Например не е толкова лесно някой да се опита да обясни свои мисли или предложения, без да бъде разбран погрешно. Въпреки това в статията на Държавния университет на Арканзас (2018 г.) се отбелязва, че *„семинарите по ефективна комуникация са част от много успешни спортни програми, а тренинговете, които общуват открито със своите спортисти, могат да моделират ефективно взаимодействие, като говорят директно, слушат внимателно и ценят мнението на другите“*. Социалният успех идва само след ефективна комуникация, а отборните спортове са добре известни с тази важна част.

Нещо повече, в спорта е важно да се проявява вежливост, като се приемат чувствата и/или мислите на другите и се подхожда към тях по подходящ начин, дори когато има конфликти. Следването на правилно поведение показва умения за общуване и маниери,

които водят до дисциплина. Вежливостта е важно и съществено умение, което ни помага да постигаме целите си в живота и да зачитаме правата и етиката на другите. Поради тази причина вежливостта в спорта играе определяща роля за постигане на целите, организационните нива и избягване на грубо или неподходящо поведение.

Упражнения

Груповите спортни занимания или дейности предоставят много възможности на децата и им осигуряват здравословен начин на живот. Взаимодействието между децата също играе определяща роля в тези упражнения, тъй като те могат да придобият знания чрез спортни игри. Освен това важна част от играта в екип е приемането на дисциплината. Спортването означава, че от децата се очаква да спазват правилата, да приемат решенията и да разбират, че могат да бъдат наказани за лошо поведение. Поради това има категория със специални дейности за деца и младежи, които могат да им помогнат да съчетаят знанието със забавлението.

■ ОЦЕНЯВАНЕ НА ИСТИНСКА ИГРА

От съдиите се изисква да наблюдават и оценяват истинска игра. От тях се иска да оценят само определена част от работата на колегите си, свързана с комуникационните умения. Оценителите (съдиите, които оценяват мача) трябва да докладват за работата на съдиите и да посочат примери за добра и лоша комуникация по време на мача. Ръководителят на обучението улеснява дискусията и предоставя официални обяснения и насоки.

■ ОЦЕНКА НА ВИДЕО ПРИМЕРИ

На съдиите се показват избрани видеоклипове с конкретни примери от различни игри. От съдиите се изисква да дадат своето мнение. Ръководителят на обучението улеснява дискусията и предоставя официални обяснения и насоки.

■ ПИСМЕНИ ТЕСТОВЕ

Съдиите трябва да попълнят писмен тест с въпроси, свързани с определена част от правилника, насоки и случаи, свързани с поведението на участниците и задълженията на съдиите. След оценяването на тестовете ръководителят на обучението обсъжда често срещаните грешки, които съдиите са допуснали в резултатите от тестовете си.

■ РОЛЕВИ ИГРИ

Ролевите игри са може би най-подходящата игра за децата, за да разберат по-задълбочено ролята на комуникацията по забавен начин. По-конкретно, в тази дейност се представя тема, а след това избраният лидер на всяка група младежи трябва да си сътрудничи ефективно с останалите членове на отбора. Ръководителят е този, който отговаря за останалите членове на отбора, като ръководи своята група, за да се справи и

да разреши всички възникнали проблеми. В тази дейност децата имат възможност да се запознаят с ролята на лидерството и сътрудничеството помежду си.

Други спортни дейности, които могат да се окажат полезни както за децата, така и за възрастните, са:

- Футбол
- Волейбол
- Баскетбол
- Ръгби
- Крикет
- Хокей

Спортът помага на децата да развият жизненоважни умения за работа в екип, като например ясна комуникация, способност да приемат обратна връзка, способност да изразяват своите мисли/възгледи, да си сътрудничат и да се приспособяват към нуждите на околните. Подобни отборни спортове ясно определят значението на ролята на комуникацията не само между играчите, но и между треньорите и съдиите, които също играят важна роля в тези игри. Тези видове изискват специфичен начин на мислене, който се основава на приобщаване и ефективно сътрудничество.

5. АНГАЖИРАНOST

Ангажираността е свикване с веществото, което позволява емоционални, умствени или физиологични реакции, може да се опише като неспособност да се контролират поривите, докато се решава дали да се извърши определено действие (Vuun и др. 2009).

Ангажираността означава, че човек получава удоволствие, като се посвещава на това, което прави, и му придава смисъл. Човек, който е постигнал целите си благодарение на своята ангажираност, се превръща в нов модел за подражание в позицията, в която е постигнал смел успех, като е пример за децата и младежите около него, като също повишава тяхното ниво на ангажираност. Това от своя страна води до поемане на нови ангажименти и продължава циклично.

Ангажираността на атлетите в спорта може да се опише като: пълноценно участие в спорта, пълноценно и психически изживяване на ситуацията по положителен начин чрез тяхната самоувереност и усилия. (Lonsdale, ve ark., 2007).

Това, което харесвате, се превръща в навик, ако се посветите на него и го обичате. Развивате се така, че навикът ви да не изчезне; когато навикът, който харесвате, стане успешен, той служи за пример на другите, а навикът, който сте създали с отдаденост, става навик и на бъдещите поколения.

Повечето човешки потребности са физиологични или психологически. В повечето случаи задоволяването на психологическите потребности зависи от задоволяването на физиологичните потребности (Cüceloğlu, 1992). В този контекст може да се смята, че задоволяването на основните психологически потребности по време на тренировка е свързано с ангажираността в спорта.

Макар че потребностите варират в зависимост от личностните характеристики на индивидите, пригодността на дейностите към потребностите на индивида е доста важна за участието и приемствеността/ангажираността на индивида със спортни дейности.

Нуждите на децата определят степента на тяхната ангажираност. Тези нужди могат да включват:

- физическо развитие
- здраве
- развиване на нови хобита, любопитство и умения
- придобиване на опит
- креативност
- задоволяване на мотива за авторитет
- общуване
- участие
- развлечения
- имитиране на модел за подражание
- социални нужди;
 - придобиване на увереност
 - готовност да се отличавате
 - компетентност
 - чувство за принадлежност
 - мотив за контрол
 - да бъдеш оценен от общността
 - да бъдеш успешен
 - придобиване на слава
 - създаване на приятелски кръг
 - конкурентен мотив
- психологически нужди;
 - справяне със стреса,
 - избягване на тревожността

В резултат на различни проведени проучвания е установено, че с напредването на възрастта ангажираността на спортистите към спорта намалява. В тази връзка е много важно да се създаде чувство за отговорност у децата, за да развият ангажираност към спорта още в ранна възраст.

Ученето и удоволствието от играта играят много важна роля за участието на младите хора в спорта. По този начин не само дейностите, които те ще научат и ще им доставят удоволствие, ще увеличат ангажираността на младите хора да спортуват, но те ще развият и своята личност и творчество и ще придобият чувство за отговорност благодарение на социалните си придобивки.

Докато факторите за вътрешна мотивация играят важна роля за участието в спорта, ангажирането с него и поддържането на мотивацията, факторите за външна мотивация обикновено се разглеждат като задействане на участието в спорта (Yilmaz, 2002).

Например децата, които имат трудности в социалната интеграция или в това да бъдат приети от общността, което може да се разглежда като външни мотивационни фактори, ще могат да преодолеят тези свои негативни аспекти в социалния си живот благодарение на уменията, които могат да придобият с ролята на съдия.

Ангажираността е незаменим мотив за хората, за да постигнат успех и да придобият увереност в предметите, към които се стремят или искат да имат хоби. Човек трябва да се чувства ангажиран с определени неща, за да задоволи собствените си мотиви.

Тенденцията, която започва с любопитството на човека към даден предмет, се засилва от мотива за ангажираност и по-късно удоволствието се превръща в навик, в резултат на което човекът става по-успешен в работата.

Успехът е явление, което се развива постепенно. Неуспехът при първия опит не означава, че ще успеете и при следващите опити. Опитайте се да учите, учете, за да се наслаждавате, наслаждавайте се, за да искате да повтаряте, повтаряйте, за да се превърне в навик, превърнете в навик, за да се ангажирате, ангажирайте се, за да се развивате и да постигате успех.

Когато сте ангажирани, ще видите, че се развивате и така ще можете да постигнете успех в съвсем различни предмети, без да избягвате ангажимента да постигате целите си.

Хората са склонни да опитват нови неща инстинктивно. Това може да се свърже с факта, че бебето започва да пълзи и след това започва да ходи, като многократно се опитва и се ангажира. Човек, който инстинктивно се интересува от дадена тема, може да постигне успех само чрез ангажираност и отдаденост. Например дете, което се интересува от професията на съдия, може да изгради нова кариера, като отговори на нуждата да се откроява в обществото или сред връстниците си, или да бъде чуто със свирката. Освен това човек, който успее да се посвети на даден предмет, ще си докаже, че може да успее и в други предмети, които го интересуват.

Индивидът, който постига определена цел с мотива за ангажираност, укрепва своята ангажираност, за да достигне до точката, в която няма да изгуби целта си и ще я доразвие, като се усъвършенства и създава нови изследователски методи. В този случай той проправя пътя към по-високи нива на развитие и модернизация във връзка с постигнатата

цел.

Точно както спортистът трябва да се посвети на своята дисциплина и да провежда тренировки на високо ниво в зависимост от дисциплината си, за да постигне спортен успех, така и съдията трябва да може да

възнагради спортиста, който е отдаден на своята дисциплина, за неговите усилия в духа на честна игра. Така се създава структура, от която печелят всички, като се засилва както ангажиментът на спортиста към собствената му дисциплина и усилия, така и ангажиментът на съдията към собствената му дисциплина със справедливо управление.

Не се ангажирайте сами, а бъдете ангажирани!

Упражнения

- Ще направим тренировъчен мач, за да представим историите за ангажираност по-долу:

1. Ангажираност към ролята на съдия
2. Ангажираност към спортен успех
3. Ангажираност към екипния дух
4. Ангажираност към честна игра
5. Ангажираност към правилата

Упражненията по горните теми ще бъдат следните:

- Съдиите ще дойдат на мача още преди часа, определен в протокола за мача, облечени според правилата, с изгладени съдийски дрехи, с което ще покажат „ангажираност към ролята на съдия“
- Преди мача съдиите се събират, за да планират мача. Те определят предварително позициите, в които ще осъществяват визуален контакт помежду си, и позициите за съвместно вземане на решения по време на мача, когато топката е по-близо до втория съдия; първият съдия изчаква втория съдия в продължение на 0,5 секунди. (ангажираност към екипния дух и ролята на съдията)
- В случай на позиции, за които само първият съдия може да вземе решение, но той/тя не вижда ясно позицията, вторият съдия го/я предупреждава с малък сигнал. (Ангажираност към екипния дух)
- При грешно решение на съдията на линията противникът ще признае, че топката е аут, едновременно с яростното възмущение на играчите (ангажимент към честна игра) и въпреки че съдиите забелязват грешката, първият съдия ще покаже жълт картон на реагиращия играч заради прекалената му реакция (ангажимент към спазване на правилата); след това реагиращият играч, който е получил жълт

картон, ще се извини на съдията, като благодари на своя противник. (Ангажимент към честна игра)

- Дори когато има голяма разлика в резултата, съдията остава съсредоточен и концентриран. (ангажираност към ролята на съдия)
- Дори ако единият отбор изостава от другия по отношение на резултата, играчите и треньорите ще се мотивират взаимно и ще подкрепят своя отбор за успех. (Ангажираност към спортни успехи и отборен дух)

6. ПРИЕМАНЕ НА ГРЕШКАТА

„В кариерата си съм пропуснал повече от 9000 изстрела към коша. Загубил съм почти 300 мача. 26 пъти ми бе гласувано доверие да стрелям в решителен момент за победен кош и съм се провалял. През живота си съм се провалял и провалял и провалял – и затова успях.“

Майкъл Джордан

Тази знаменита мисъл на един от най-известните спортисти на всички времена е доказателство, че дори великите шампиони във всеки спорт могат да правят грешки. Понякога е от решаващо значение за крайния резултат на мача. Грешката е в основата на системата за учене, тя се усвоява чрез проби и грешки. Това важи за спорта, училището, междуличностните отношения, ежедневието, навсякъде, където има престижна цел за постигане. Поради тази причина трябва да позволим на децата от ранна възраст да правят грешки и да насърчим желанието им да опитват.

Освен това трябва да продължим да възпитаваме съзнанието, че ако искате да постигнете добри резултати, трябва да опитате и можете да сгрешите, като приемете грешката. Да правиш грешки, когато си сам, да правиш грешки на публично място, да правиш грешки, защото си дал най-доброто от себе си, но в този момент условията са ни довели до този резултат.

От друга страна обаче, не е случайно, че концепцията за приемане на грешката намира широко приложение дори в училищната среда, където от известно време насам хората започват да мислят за проблема с грешката като за аспект с не само отрицателно, но и положително значение. Посочвайки грешката, учителят трябва да подкрепи ученика в разсъжденията му за това какво се случва в съзнанието му, докато учи. Задачата на учителя е да накара учениците си да разберат, че грешката не е „грях“ или нещо драматично и скандално, а двигател на образователния процес, в който те участват.

Връщайки се към света на спорта, освен че трябва да се разбере валидността на грешката и колко важна е фигурата на инструктора в учебния път, който съпътства израстването на младите спортисти, трябва да се вземе предвид и друга много важна фигура — съдията.

Във всички категории и възрастови групи ръководителят на мача играе ключова роля за правилното протичане на мача, като следи за спазването на правилата на играта. Ролята на съдията обаче е особено важна, когато на игрището излизат най-малките играчи. Поради липсата на опит младите спортисти имат по-голяма нужда от непрекъснато разясняване и смислени обяснения на правилата и тяхното прилагане. Затова функцията на съдията е преди всичко да обучава малчуганите, които се състезават на игрището, като се придържат към правилата, определящи свободата им на действие. Съдията е възпитател още преди да стане съдия и неговата фигура, също като тази на инструктора/треньора, е от съществено значение за общуването с най-малките и предаването на основните ценности на спорта, който практикуват: уважение към правилата, лоялност към противника и, не по-малко важно, подкрепа на най-малките в техния път на израстване, точно когато правят грешки на игрището.

В края на краищата, ако се замислим, фигурата на съдията, заедно с тази на треньора, е единствената, която може официално да взаимодейства с младите спортисти по време на различните етапи на официалния мач.

Както беше споменато по-горе, съдията играе основна роля в осигуряването на правилното протичане на мача. Именно това представляват правилата на играта на корта и той е този, който поема „отговорността“ да опази спортния дух на играта, да гарантира правилната последователност на събитията, да накара всички участници да приемат спокойно взетите решения.

Всичко това никак не е лесно, особено когато трябва да го направи „човешка“ фигура. Човешка фигура така, както и спортистите, треньорите, родителите, които следят играта от трибуните.

Твърде често съдията се смята за съвършена фигура, която винаги е в състояние да вземе правилното решение, а вместо това може да сгреша, и той може да сгреша.

Как треньорите правят грешка, като пускат на терена стартов отбор, който се е оказал неефективен, как може да сгреша тенисист, който изпраща удар в мрежата, как може да сгреша баскетболист, който не вкарва лесен кош, как греша волейболист, който атакува топката в мрежата, без противникът да блокира.

Упражнения

Целта на трите упражнения, които Италианската федерация по волейбол предлага за този проект, е да се проследи път, който може да помогне на младите спортисти да преосмислят понятието за грешка. Помогнете им да подходят към грешката по различен, по-конструктивен и положителен начин. Но по-важното е да ги накарате да разберат, че

всички категории, които участват в спортна дейност, могат да правят грешки, а фигурата на съдията е включена в тези категории

Основата на всички три предлагани игри е волейбол S3 — разновидност на волейбола за деца до 12 години, която включва по-малко игрище и по-ниска мрежа. Обикновено S3 волейбол се играе във версия 3 на 3.

ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРАВИЛА НА ИГРАТА

- Размер на игрището 9 X 4,5
- Височина на мрежата 2,00 м.
- Играчите на корт 3 имат задължението да въртят сервиса.
- Всеки отбор трябва да има минимум 3 играчи и максимум 8/9.

При всяко завъртане играчът, който напуска игрището, трябва да се позиционира зад съотборниците си и да чака реда си.

Съдийство

На свой ред това се извършва от учениците.

Съдията дава сигнал за началото на играта и за прекъсванията, произтичащи от неспазване на следните правила:

- Играчът се намесва в играта на противника, като докосва мрежата.
- Играчът стъпва на основната линия, когато удря топката.
- Играчът докосва топката два пъти последователно
- Играчът спира топката в ръцете си

Топката е влязла или излязла

▪ „Играйте и съдийствайте“

Това упражнение се провежда по време на волейболен мач S3. Едно от децата на двата отбора получава двойна роля – на играч и съдия. В края на всяко действие детето, определено за съдия, обявява решението за точките. Противниците ще трябва да приемат каквото и да е решение на детето, дори то да не е правилно.

Детето, което е избрано за съдия, трябва винаги да е сред играещите и не може да бъде извън играта.

След 5 изиграни действия ролята на двойния играч/съдията се предава на друго дете, докато всички играчи от двата отбора не изиграят и ролята на съдията.

▪ „Точно обратното“

Упражнението се провежда по време на волейболен мач S3. Съдия на мача е възрастен, който от време на време променя решението на съдията в противоречие с правилното (например аут, а не вкарване на топка). Децата знаят, че съдията винаги ще вземе

„грешно“ решение и затова

членовете на отбора, на който е дадена неправилно точката, трябва да поправят съдията и да „върнат“ точката на противниците.

- **„Който загуби, празнува“**

Това упражнение се изпълнява и по време на волейболен мач S3, само че този път упражнението се фокусира върху „обърнат“ резултат. В това упражнение всяка точка, спечелена от единия отбор, увеличава резултата на другия. Очевидно е, че грешката не трябва да е доброволна, под страх от присъждане на точка на отбора, който я е допуснал. Когато единият от двата отбора достигне 15 точки, той губи и автоматично дава победата на другия отбор. В случай на грешка при игра с топка, действие или съмнителен избор, ако някой признае грешката си, резултатът на неговия отбор ще бъде намален с 2 точки.

7. РАЗБИРАНЕ

Разбирането е една от най-важните човешки ценности. Това ще ни помогне да живеем в един по-добър свят без конфликти и предразсъдъци. Ако се поставим на мястото на другия, винаги ще можем да проявим разбиране.

Всеки от нас е попадал в ситуации, в които не разбира определени действия на други хора. Също така добре знаем какво е чувството другите да не ни разбират — не е много приятно, нали? Едва когато се сблъскаме с неразбиране, разбираме, че разбирането не е дар и че всеки от нас трябва да се опита да го постигне.

Фигурата на съдията често се критикува без основателни причини. Той става жертва на масовото негативно мнение за съдиите, предизвикано от пристрастието на хората към любимите им клубове или спортисти. Ако се поставите на мястото на съдията, ще почувствате разбирането, от което той се нуждае, и предразсъдъците ще изчезнат.

Преди всичко съдията е човешко същество. Той има родители, деца, чувства и мечти като нас. В много случаи това може дори да не е неговата професия. Това може да е вашият учител по математика, зъболекар или пожарник, който спасява човешки живот. Те участват и в благотворителни игри с добра кауза заедно с любимите ви спортни звезди. Те се хранят, смеят и забавляват заедно.

За да стане по-ясно, ще ви дам няколко прости примера.

Нека започнем оттук — във футбола колко повторения са необходими на зрителя пред телевизионния екран, за да прецени спорна ситуация? Понякога дори след 3 повторения на удар отблизо не можем да сме сигурни дали топката е напуснала терена, дали има наказание или какъв картон трябва да получи играчът. Нека сега погледнем от гледната

точка на съдията, който има момент или секунда, за да вземе правилното решение, докато всички спортисти, треньори и фенове гледат към него, очаквайки да бъде в тяхна полза.

Друг пример може да се даде със симулациите на спортисти. Всеки от нас знае, че футболистите са добри актьори. В опита си да помогнат на отбора те могат да измамат съдията, за да получат дузпа или червен картон. Много е отговорно и трудно за съдията да реши в реално време за няколко секунди дали става дума за нарушение или просто за добра игра.

Много е важно да се помни, че без фигурата на съдията не би бил възможен нито един спорт, защото в спорта има правила и някой трябва да следи за спазването им.

Много от вас може би вече са в състояние да проявят разбиране, че съдията трябва да работи спокойно и да вижда уважение към неговия труд. Разбирането може да бъде първата стъпка към премахването на много предразсъдъци.

Упражнения

■ Физическа замявка с тест за правилата

По време на замявката треньорът задава въпроси, свързани с правилата на волейбола. Този, който отговори най-много, става съдия в упражнение 3. По този начин децата ще могат да научат правилата и ще получат награда за знанията си — интересната позиция на ролята на съдията, в която може би не са били досега. Това е също така възможност за тях да покажат бъдещ интерес към тази позиция. За да е възможно най-реалистично и интригуващо, трябва да се осигурят специален отличителен потник и съдийска свирка. По този начин ще бъде по-лесно да поставите играчите на мястото на съдията.

■ Замявка на волейболистите и съдиите

Във волейбола има три основни вида замявка — подаване, атака и сервис. Групата деца се разделя на две равни групи. При първото упражнение за замявка половината от групата си подава топката, докато другата група следи за нередности (например пренесена топка). След това групите сменят ролите си и другата група става съдия.

Другите 2 основни упражнения за замявка се изпълняват по същата методика. При нападение имаме участници, които следят за докосване на мрежата при нападение, а друга част от тях следят дали топката попада в очертанията на терена. По време на замявката на сервиса има участници, които следят за линията на сервиса, а други наблюдават линиите на терена.

▪ **Волейболна игра с ротация на съдиите**

Победител в упражнение 1 е първият на съдийската позиция — играчът, който най-добре познава правилата. Той е съдията по време на първия мач, като показва на другите как да се справят с тази задача. В началото на втората игра всеки, който спечели точка, става съдия. По този начин всеки играч ще може да влезе в ролята на съдия. Ще направим ротация на отбора. Ако даден играч отбележи точка за отбор А, той става съдия. И ако следващата точка бъде отбелязана от играч от отбор Б, настоящият съдия сменя мястото си с него. Така един играч може да премине от отбор А в отбор Б многократно. Това ще гарантира безпристрастност.

Поставяйки играчите на мястото на съдията, те могат да се сблъскат с трудна ситуация и да разберат какво представляват предразсъдъците и че разбирането е това, от което понякога се нуждае всеки съдия.

Справочна литература

Ade, D., Ganiere, C., & Louvet, B. (2018). *Ролята на съдията в часовете по физическо възпитание: опит и мотивация на учениците. Педагогика на физическото възпитание и спорта.*

Binder, D. (2007 г.). *Преподаване на ценности: Наръчник за олимпийско образование. Лозана: Международен олимпийски комитет.*

Clifford, C., & Feezell, R. M. (2010). *Спорт и характер: възвръщане на принципите на спортното майсторство. Съединени американски щати: Човешка*

кинетика. Етика и спорт. (2002). Електронна

библиотека на Taylor & Francis.

Isidori, E., Muller, A., & Kaça, S. (2012). *Съдията като възпитател: Херменевтични и педагогически перспективи. Физическа култура и спорт. Проучвания и изследвания, 5-11.*

Управление на олимпийски спортни организации. (2020). Международен олимпийски комитет.

McFee, G. (2004). *Спорт, правила и ценности: Философски изследвания на природата на спорта. Електронна библиотека на Taylor & Francis .*

Наръчник по спортната администрация. (2019). Международен

олимпийски комитет. ЮНЕСКО. (2008). Образование за всички до 2015 г.

— ще успеем ли? Издателство на ЮНЕСКО.

„Spora Bağlılık Ölçeği “ nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması (Gözde Sırgancı/ Ebru Araç Ilgar**/ Bekir Barış Cihan***)*

ДЪРЖАВЕН УНИВЕРСИТЕТ НА АРКАНЗАС. (2018). Значението на комуникацията в спорта.

Източник: <https://degree.astate.edu/articles/sport-administration/communication-in-sports.aspx>

Hanson, B., 4 пъти олимпиец, директор и водещ консултант. (без дата). Значение на комуникацията в спорта. Athlete Assessments.com Източник: <https://www.athleteassessments.com/importance-of-communication- in-sports/>

Mahaseth, H. (2016). 5 ползи от спорта за деца. ФОНДАЦИЯ „НОВАК ДЖОКОВИЧ“. Източник: <https://novakdjokovicfoundation.org/5-benefits-sports-kids/>

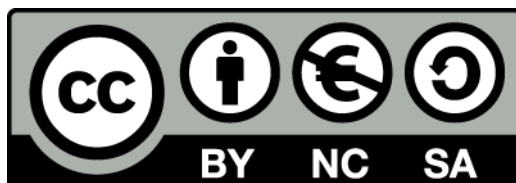

Отказ от отговорност

Всички резултати от проекта „SPORT for RULES – Споделяне на положителни ценности чрез засилване на ролята на съдията“ са реализирани в рамките на европейската програма „Еразъм+“ за партньорства за сътрудничество в областта на спорта.

Код на проекта: 623055-EPP-1-2020-1-IT-SPO-SCP.

Подкрепата на Европейската комисия за издаването на тази публикация не представлява одобрение на съдържанието, което отразява единствено възгледите на авторите, и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

Open Educational Resources